

חינוך לחיים

פרשת עקב

מפורסמים דברי אמן החינוך הרש"ר הירש שיוצא באופן תקיף נגד הגישה כי ההורים מסיימים את תפקידם החינוכי בשלחם את ילדם לתלמוד תורה וכך דבריו: "אל תשלו את עצמכם כי בית הספר פוטר אתכם מכל אחריות בחינוך... אויה לבנך אם הנך סבור לצאת ידי חובתך על ידי תשלום שכר לימוד ודאגה לצד הכלכלי". שמעתי פעם הסבר נפלא ע"פ סיפור חלומותיהם של שני שרי פרעה, למתבונן בפרש נראה שחלומותיהם כמעט זהים, אך פתרונותיהם אותם פתר יוסף היו כה שונים, האחד חוזרה לגדלותו וחברו עומד לתליה. הייתכן? אולם כשנתבונן בתוכן החלומות ניווכח שיש פער תהומי בין חלומותיהם. שר המשקים אמר כך: 'בחלומי והנה גפן לפני, ובגפן שלשה שריגים והיא כפורחת עלתה ניצה הבשילו אשכולותיה ענבים' ולכא' מה עושה שר המשקים בכרם? הלא תפקידו רק למזוג את היין לפרעה ולא לבצור ענבים? ועוד לפי רש"י הוא מגלה בקיאות שריגים- זמורות ארוכות... ואחר הפרח עלתה ניצה ונעשה סמדר. ואח"כ הוא במו ידיו סוחט את הענבים ישירות אל כוס פרעה. ורק אחרי כל התהליך הוא מניח את הכוס על כף פרעה. והפשט בזה – לימדונו חז"ל שאין אדם חולם בלילה אלא ממה שהוא מהרהר ביום. חלומותיו של אדם בלילה מעידים על אישיותו ומעמדו בהקיץ. מתוך חלום זה הבין יוסף ששר המשקים לא מסתפק בפעולה השטחית של מזיגת היין, אלא מגלה אכפתיות יוצאת דופן ביחס לתפקידו, הוא מתלווה לתהליך התהוות היין מרישא ועד סיפא. הוא לא נותן אמון באיש, הוא זה שבוחר הענבים המתאימים והזמן המתאים לבצור, הוא זה שסוחט במו ידיו ישירות אל כוס פרעה. אלא שהיתה תקלה – זבוב סורר נכנס ליין, אז אומנם שילם את עונשו בישיבה בכלא אך בסופו של דבר איש לא פיקפק באכפתיות שלו להצלחת המשימה. מנגד, שר האופים הוא ההיפך הגמור 'הנה שלשה סלי חורי על ראשי ובסל העליון...' היכן התיאור על שדה החיטה ועל איכותה? והיכן הקצירה, הדישה, הטחינה, הלישה והאפייה? כלום! רק רק סלים עם לחמים, ועוד הם גלויים לעוף השמים, הוא לא שומר עליהם במו ידיו.. אלא מניחם על ראשו גלוי לכל. לא פלא שנמצאו גם אבנים בלחמיו.. כי כולו אומר זלזול מחפיר. ואם יקרה משהו המאפיה אשמה. הטוחן אשם וכו' ולכן קיבל את עונש ביושר

אותו דבר רבותי, בחינוך הילדים. הקב"ה זיכה אותך בילד יהודי טהור עליך לדעת שתפקידך אינו רק להיות 'המוציא והמביא' לת'ת ואת השאר המלמדים יעשו... כי אם כך תעשה עלול אתה למצוא חלילה אבנים בתוכו... עליך להיות נוכח ואכפתי בכל התהליך הגדילה והצמיחה של בנך כאילו אין מלמדים כלל בת'ת! ובשעות שהילד בבית עליכם ההורים להשלים את החלק של הבית שהוא לא פחות חשוב מהחלק של הת'ת.

בפרשתנו נאמר הציווי 'ולמדתם אותם בניכם לדבר במ שבבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך' אומר רש"י 'לדבר במ – משעה שהבן יודע לדבר למדהו 'תורה ציווה לנו משה' שיהא זה לימוד דבורו. מכאן אמרו כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מסיח עמו בלשון הקודש ומלמדו תורה, ואם לא עשה כן הרי הוא כאלו קוברו' שואלים חז"ל מדוע הכתוב פותח בלשון רבים 'ולמדתם אותם' ומסיים בלשון יחיד 'לדבר במ שבבתך בביתך' הרי ראוי היה לסיים גם בלשון רבים 'בשבבתכם בביתכם...' וכו' מיישב בעל ה'מנחם ציון' שהפיסקה הראשונה היא בלשון רבים מפני שהתורה מטילה חוב ואחריות על כל ציבור מישראל לכונן ולהחזיק בתי ספר הראויים לשמם, כי אנו מצווים 'לבלתי ידח ממנו נדח' אולם הפקה השניה 'לדבר במ שבבתך בביתך' מדברת על החוב, הזכות, והאחריות על כל אב בישראל להמשיך את אותו החינוך שבניו מקבלים בת'ת בכל שעות היום ובכל במקומות והמצבים שהם נמצאים בהם גם מחוץ לכותלי הת'ת.

ונוסיף פסוקים אלו של 'ושננתם לבניך' נאמרים פעמיים בכל קריאת שמע בפרשה ראשונה ושוב בשניה. ומה הכפל? אולם כשנדקדק ניווכח שיש שינוי עיקרי ביניהן – בראשונה נאמר 'ושננתם לבניך' ובנוסף 'ודברת במ' דהיינו שיש על האב שני ציוויים א. ללמד את בנו תורה 'ושננתם לבניך' ב. שהוא עצמו ילמד תורה 'ודברת במ'. אך בפרשה השניה נאמר רק 'ולמדתם אותם בניכם לדבר במ' כלומר, הצלחת החינוך של הילד יהיה כאשר ידאג האב לכך שהבן עצמו ידבר בדברי תורה, שיידע הבן לא רק להאזין לתורה שלמד אלא אף לדבר ולהסביר תורה זו לאחרים. הבחנה זו מחדדת את האתגר הגדול שמונח לפתחם של ההורים האמונים על חינוך בניהם לתורה. עליהם לפעול ביצירתיות, בחכמה ובתבונה, שהתורה תהיה כה מתוקה בפי ילדיהם, עד שיהיו דברי התורה שיחם וסיגם בבחינת 'מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי' כמ' כשאנחנו ליד האב או האם. צריך סייעתא דשמיא מרובה לזכות לכך, תפילות ודמעות אין קץ שנזכה שיערבו דברי התורה על ילדנו. יהי רצון שנזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה לשמה!

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

חינוך לחיים

פרשת עקב

ובאהרון התאנף ה' מאוד להשמידו – מסביר רש"י זה כליו בנים.

דברי רש"י טעונים ביאור, כיצד יתכן לומר שנדב ואביהוא מתו בחטאו של אהרון הכהן בעשיית העגל, והלא מפורש בפס' בויקרא 'אחרי מות שני בני אהרון בקרבתם לפני ה' וימותו' וכן נאמר 'וימת נדב ואביהוא בהקריבם' אש זרה' רואים שמתו בחטאם, מפני האש הזרה ולא בחטאו של אהרון?

המהר"ל מתרץ ששני הדברים גרמו למיתת נדב ואביהוא - בבחינת 'זה וזה גורם' אבל עדיין הדברים צריכים ביאור כי ניתן לומר 'זה וזה גורם' רק בחטאים שבכל אחד מהם לא היה כדי להעניש, ורק בצירוף שתיהם יש כדי להעניש, אבל על בני אהרון נגזרה הגיזרה כבר בחטא העגל, מחמת חטאו של אהרון, ואם כן היאך אפשר לומר שחטאם שלאחר מכן גרם לעונש שנגזר זה מכבר???

עוד מקשה המהר"ל מדוע נגזרה מיתה על נדב ואביהוא בגלל חטאו של אהרון והרי הכלל בתורה הוא 'לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות' – איש בחטאו ימותו'

כל אדם עובד כל חייו בעולם הזה להתגבר על יצרו ולעמוד בניסיונות, מכל מקום אנו מתפללים בכל יום 'ואל תביאנו.. ולא לידי ניסיון' כיוון שפעמים רבות אין האדם עומד בניסיונות העומדים בפניו. וכי שמסופר בסנהדרין קז על דוד המלך שכאשר הבין שאבות העולם זכו שיזכירו אותם בתפילה 'אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב' וזה מפני שעמדו בניסיון, חפץ גם הוא להיות מוזכר בתפילה ולכן ביקש מאת ה' 'בחנני ה' ונסני' ואכן בקשתו התקבלה וניתן לו הנסיון של בת שבע וכך הוא לשון הגמ' 'אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל יביא אדם עצמו לידי ניסיון שהרי דוד מלך ישראל הביא עצמו לדיד ניסיון ונכשל'.

אולם יש זכות אחת שניתנה לאדם אשר בכוחה ראוי הוא ויכול לעמוד בניסיונות הבאים עליו, והיא זכות אבות!!! זכות אבותיו וזכות רבותיו!!! ואף שאין בכוחן של זכויות אלו לבטל את הבחירה שניתנה לאדם בין טוב לרע מכל מקום יש בכוחן לשמור עליו שלא יגיע לידי ניסיון.

וזה ההסבר במיתתם של נדב ואביהוא שאף שמתו בחטאם מפני שהקריבו אש זרה מכל מקום אלמלא חטא אהרון אביהם בחטא העגל ראוייה היתה זכותו להגן עליהם שלא יגיעו לידי ניסיון ולא יחטאו ובגלל חלקו בחטא העגל נמנעה מהם הצלה זו, והעומדו נדב ואביהוא בניסיון בו לא עמדו. יוצא א"כ שאכן נדב ואביהוא בחטאם מתו כדברי הפס' 'בקרבתם לפני ה' אבל מכל מקום היתה כאן בחינה של 'זה וזה גורם' שכן חטאו של אהרון גרם לכך שלא היה בכוחו להגן עליהם ולמונעם מן החטא.

עוד ניתן להסביר ע"פ דברי הגמ' בברכות 'לעולם ידור אדם במקום רבו שכל זמן ששמעי בן גרא קיים לא נשא שלמה את בת פרעה' רואים מכאן שהשפעתו של אדם גדול מצילה את תלמידו מלחטא. וכעין זה גם במדרש שכל זמן שהיה יהוידע קיים היה יואש עושה רצון בוראו שנא' 'ויעש יהואש הישר בעיני ה' כל ימו אשר הורה יהוידע הכהן' ורק אחרי מות יהוידע חטא יואש. ומבואר באלשיך במגילת רות שהשפעתו של אדם גדול יכולה למנוע את בניו ותלמידיו מן החטא גם כשכבר הגיעו לידי ניסיון כי עצם הקירבה אל אדם גדול והדבקות בו משיעה על תלמידיו שלא יחטאו ונצטט דבריו 'מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד עם אביהם או רבם, כי יבושו מלחטא באשר אביהם או רבם לא חטאו כי מוראם יעלה על ראשם כדבר שנאמר על שלמה ע"ה כי כל ימיו של שמעי בן גרא שהיה רבו לא נשא את בת פרעה'. ורבי צדוק הכהן הוסיף עוד טעם שמפני שהאב והרב הם השורש לנפש הבן והתלמיד על כן בכוחם להשפיע עליו

עפ"ז נבין את עונשם של בני אהרון שאע"פ שמתו בחטאם 'בהקריבם אש זרה' מכל מקום יכולה היתה השפעתו של אהרון על נדב ואביהוא בניו ותלמידיו להעלותם למדרגה גבוהה יותר ובאופן זה להשפיע עליהם לבל יחטאו וזה היה עונשו של אהרון בחטא העגל שפחת כח השפעתו להציל את בניו מן החטא

למדנו מכאן על כוחה הגדול של השפעת האב על בניו שזכותו משפיעה עליהם ומגינה עליהם מן החטא זאת בנוסף לעצם חינוך הבנים והלימוד עמם. שבכוחו להרחיק את הבנים מלחטא גם כאשר נמצאים הם הרחק מן הבית וכפי שראינו אצל יוסף הצדיק שדמות דיוקנו של אביו נראתה לו ומנעה אותו מהחטא.

השפעה זו תלויה בדוגמה האישית של האבא ובדרגתו הרוחנית. וככל שזו תהיה גבוהה יותר כך תגדל השפעתו. ולכן לא די לשלוח את הבנים למקומות תורה ויראה אלא יש צורך ובמיוחד בימי בן הזמנים וכד' בשיעור קומה של האב שבזכותה יגדלו בניו ויצמחו לאילנא ברברא.

וכדברי הפס' במשלי 'מתהלך בתומו צדיק- אשרי בניו אחריו'

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com